

**III. Politieke geschiedenis /
Histoire politique**

JOS VANDER VELPEN

«Zwarte horizonten. Radicaal rechts in Europa»

Leuven, Uitgeverij Van Halewijck, 1995, 280 p.

HUGUES LE PAIGE (ED.)

**«Le désarroi démocratique. L'extrême droite en
Belgique»**

Bruxelles, Editions Labor, 1995, 299 p.

JO DE LEEUW & HEDWIGE PEEMANS-POULLET (ED.)

«L'extrême droite contre les femmes»

Bruxelles, Editions Luc Pire, 1995, 239 p.

In de nasleep van de electorale doorbraak van radicaal-rechtse partijen in België en elders in Europa nam ook de wetenschappelijke en journalistieke belangstelling voor dit fenomeen sterk toe. Ook hier weerspiegelt de politieke actualiteit zich in het literatuuraanbod. In België namen de publicaties over dit onderwerp een hoge vlucht na de memorabele verkiezingen van november 1991. Vooral in Vlaanderen kwam direct hierna een ware stortvloed op gang. Later volgde

het Franstalige landsgedeelte, toen vanaf 1994 bleek dat extreem-rechts ook onder de taalgrens aan het doorbreken was. Het rechtse radicalisme is het studiedomein van wetenschappers uit verschillende disciplines geworden, maar de boeken hierover zijn vaak ook erg journalistiek van aard. Naast wetenschappelijk werk heeft deze literatuurberg helaas ook een resem oppervlakkige beschouwingen opgeleverd.

Een voorbeeld van geëngageerde politieke journalistiek is het boek van Jos vander Velpen. De auteur is niet aan zijn proefstuk toe en schreef al eerder boeken over de CCC en de maatregelen van de overheid hiertegen, over extreem-rechts in Europa en over het Vlaams Blok. *Zwarte horizonten* volgt op een gelijkaardig boek en geeft een overzicht van de opmars van rechts-radicalen partijen in Italië, Frankrijk, Duitsland en Oostenrijk. Het gaat hier dus om landen met een lange historische traditie en waar een stevige voedingsbodem voor uiterst-rechts voorhanden is. De auteur kondigt zelf aan te zullen aantonen dat de huidige rechts-radicalen scène in Europa stevig geworteld zit in historische tradities, maar van deze ambitie komt niet zo heel veel terecht. De nationale achtergronden komen te weinig aan bod in de besprekingen per land, die grotendeels beperkt blijven tot een journalistieke 'tour d'horizon' van recente gebeurtenissen en ontwikkelingen.

Heel zorgvuldig gaat de auteur daarbij niet te werk, zoals onder meer blijkt uit zijn bespreking van de situatie in Duitsland. Hier wordt zowat alles ter sprake gebracht, wat moet aantonen dat in Duitsland een voedingsbodem aanwezig is die alleen

maar het ergste kan doen vrezen. Op een weinig subtiele manier behandelt hij de "verdringing van het oorlogsverleden in Duitsland" - een thema waarover tot vervelens toe en meestal bijzonder eenzijdig wordt geschreven - het optreden van oude en nieuwe nazi's, de invloed van de *Heimatvertriebenen* op bondskanselier Kohl en de discussies onder historici en intellectuelen over het Duitse verleden en de nationale identiteit. De auteur schrijft duidelijk voor een lezerspubliek dat vol angst de heropstanding van het Vierde Rijk tegemoet ziet. Wie echter fundamentele vragen stelt over de transformatie van extreem-rechts na de Tweede Wereldoorlog en over de reële toekomstperspectieven, komt met dit boek niet veel verder.

Le désarroi politique is een bundel die is samengesteld uit bijdragen van verschillende auteurs waarvan de meesten verbonden zijn aan de *Université Libre de Bruxelles*. Het resultaat is een weinig samenhangend geheel en de bijdragen zijn van zeer verschillende kwaliteit. Het boek bevat zowel degelijke analyses als oppervlakkige beschouwingen. Tot het eerste genre behoort onder meer het artikel van politoloog Pascal Delwit die van de al bij al schaarse gegevens gebruik maakt om het electorale gewicht en het sociologische profiel van extreem-rechtse partijen in Franstalig België in kaart te brengen. Helaas worden de gegevens van dit soort onderzoek nog te weinig gebruikt om er gelijkenissen en verschillen tussen Vlaanderen en Franstalig België mee te evalueren. Ideologische profielen van uiterst rechts worden behandeld in de bijdragen van Andrea Rea en Mateo Allaluf. Spijtig genoeg

doorkruisen nationale en buitenlandse thema's hier elkaar te vaak. Marc Spruyt, die als politoloog aan de Universiteit van Antwerpen afstudeerde, behandelt de invloed van Gramsci's politieke theorie op de *Nouvelle Droite*, en onrechtstreeks dus ook op het Vlaams Blok. Meer dan in Franstalig België slaagt extreem-rechts er in Vlaanderen blijkbaar in om zijn argumenten cultureel aanvaardbaar te maken.

De houding tegenover het rechtse extremisme van vandaag wordt in grote mate bepaald door de herinnering aan de gruwelen tijdens de Tweede Wereldoorlog. Het gevaar ontstaat dat de veroordeling van de extreem-rechtse ideologie afhangt van de mate waarin restanten van het verleden worden teruggevonden. Een dergelijke methode hanteert onder meer de journalist Manuel Abramowicz die, naast een vrij schreeuwerige bijdrage over extreem-rechtse organisaties in Franstalig België, tevens wil nagaan in hoeverre een virulent antisemitisme nog een rol speelt in de extreem-rechtse scène van vandaag. Het gevolg is dat een in de huidige context marginaal verschijnsel onvermijdelijk mateloos uitvergroot wordt. Ook in deze bundel ontbreekt het aan samenhangende beschouwingen over de continuïteit en discontinuïteit tussen vooroorlogs en naoorlogs extreem-rechts. De afsluitende bijdrage van Robert Devleeshouwer (*Extrême droite et fascisme. Une histoire dans le siècle*) komt daar evenmin aan toe.

Interessante bijdragen levert de bundel die gewijd is aan de houding van extreem-rechts tegenover de vrouw. Dat deze relatie nooit eenduidig is, toont

onder meer de ervaring van vrouwen met het opkomende nationaal-socialisme in Duitsland aan. Rita Talman beschrijft de positie en de verschillende standpunten van de talrijke vrouwenorganisaties vóór de machtsovername van Hitler. In haar bijdrage over de rol van vrouwen in het electoraat van het Vlaams Blok verdedigt de Leuvense sociologe Anne Carton onder meer de stelling dat de traditionalistische retoriek van extreem-rechts de vrouwvijandige elementen in zijn ideologie verhult en op die manieren zijn vrouwelijk kiespotentieel bedriegt. Vrouwen worden in de extreem-rechtse ideologie vaak herleid tot hun nationalistische symboolwaarde, zoals ook bij het *Front National* in Frankrijk het geval is (Fiametta Venner). Béren-gère Marques-Pereira toont aan dat op die manier in feite het burgerschap van vrouwen wordt ondergraven. Alle auteurs in dit boek vertrekken van een in wezen emancipatorische stellingname die ervan uit gaat dat 'familialisme' en traditionalisme steeds tegen de belangen van vrouwen gericht zijn, zonder rekening te houden met het feit dat een behoudsgezind deel van de vrouwelijke populatie deze waarden uitdrukkelijk onderschrijft. Op dit niveau manifesteert zich onder meer de populistische aantrekkingskracht van het rechtse radicalisme: het houdt de belofte in van herstel van een "natuurlijke" en alledaagse harmonieuze orde, waarin geen plaats meer is voor pijnlijke en verwarrende conflicten.

Georgi Verbeeck